

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

ทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนเพื่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม ทุกประเทศจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพประชากรประเทศไทยก็เช่นกัน ได้มีการบรรจุการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกแผนที่ผ่านมา และชัดเจนขึ้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งหวังที่จะให้เยาวชน และประชาชนของประเทศมีคุณลักษณะที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีการปรับเปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศใหม่ เน้นให้ "คน" เป็นจุดหมายหลักในการพัฒนา กล่าวคือ จะต้องมุ่งพัฒนาคนไทยทุกคนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้เป็นคนดี คนเก่ง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์⁽¹⁾

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าของชาติที่ต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้มีพัฒนาการอย่างถูกต้องเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน และในกลุ่มเด็ก 6-14 ปี มีเป้าหมายในการพัฒนาสติปัญญา ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขององค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) มีสาระสำคัญที่จะมุ่งคุ้มครองสิทธิเด็ก 4 ประการ ดังนี้ ประการแรก สิทธิในการอยู่รอด (survival rights) เป็นสิทธิขั้นมูลฐานในอันที่จะมีชีวิตรอดอยู่เพื่อที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าต่อไป ประการที่สอง คือสิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง (protection rights) ให้ปลอดภัยจากการทำทารุณกรรมทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนการถูกเอารัดเอาเปรียบ ประการที่สาม คือ สิทธิในการพัฒนา (development rights) ในด้านการศึกษา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การกีฬา การสันทนาการ กิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม สิทธิที่จะคิด พัฒนาสติปัญญา และนับถือศาสนา ส่วน ประการสุดท้าย คือ สิทธิในการมีส่วนร่วม (participation rights) ที่จะแสดงความคิดเห็นและแสดงออก เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม⁽²⁾ และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาเด็ก คือ ต้องเข้าใจธรรมชาติ ความต้องการ และปัญหาของเด็ก⁽³⁾ เด็กวัยเรียน หมายถึง เด็กที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือเด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปี เป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางสังคมเป็นลักษณะเด่น นับได้ว่าเป็นช่วง"เปลี่ยน" (transition period) ชีวิตทางสังคม จากสังคมแคบ ๆ ในบ้านไปสู่สังคมนอกบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมวัย (peer group) เริ่มมีบทบาทต่อชีวิตของเด็กวัยนี้จะมีการเตรียมตัวหลาย ๆ ด้านเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตเพื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่น เช่น ด้านสังคม การเข้ากลุ่ม การควบคุมอารมณ์ และการเข้าใจตนเอง เด็กจะย่างเข้าสู่วัยรุ่นอย่างมีความสุข และมีการเจริญเติบโตมากขึ้นน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เคยได้รับในช่วงนี้ด้วย⁽⁴⁾ เป็นที่ทราบอยู่แล้ว

ว่าเด็กที่มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ จะเจริญเติบโต และมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เป็นปกติ การพัฒนาการที่เห็นได้ชัดเจนมากกว่าด้านอื่น คือ พัฒนาการทางร่างกาย ซึ่งใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ภาวะโภชนาการของแต่ละบุคคลได้ด้วย⁽⁵⁾ ภาษานี้มีนับตั้งแต่เริ่มเข้าโรงเรียนต่อเนื่องจนถึงการเป็นวัยรุ่น สิ่งแวดล้อมทางสังคมของเด็กจะขยายออกไปอย่างมาก พัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสังคมของเด็ก ทำให้เกิดแรงจูงใจ กฎใหม่ ๆ ที่จะทำให้เด็กมีอัธมโนทัศน์ และการนับถือตนเองที่ดีขึ้นพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหา แต่ถ้าเด็กไม่พร้อมสำหรับการเผชิญปัญหา ก็จะไปสู่การเกิดความผิดปกติทั้งทางจิตใจ และทางร่างกายได้

ในระยะที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศไปอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ลักษณะพื้นฐานทางสังคม สิ่งแวดล้อมตลอดจนระบบการศึกษา ทำให้ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทมีความสะดวกสบายและมีอำนาจในการเลือกซื้อเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้ก่อผลกระทบทางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ให้เป็นสังคมบริโภคนิยม มีการใช้เวลาว่างไม่เหมาะสม และมีความแตกต่างในการพัฒนา จากผลการศึกษาทั้งในและต่างประเทศพบว่า สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาของเด็ก เพราะสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ ทั้งทางด้านกายภาพและสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กที่จะได้รับในวัยนี้⁽⁶⁾

ปัจจุบันระบบการศึกษาไทยได้มีการพัฒนาขึ้นมา เพราะในการลงทุนเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนไม่มีด้านใดที่รัฐให้ความสำคัญยิ่งไปกว่าการศึกษาและฝึกฝนทักษะเพื่อการประกอบอาชีพ จะเห็นได้จากบทสรุปบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับเด็ก เยาวชน และครอบครัว ที่ได้สรุปไว้ว่าประเทศไทยลงทุนด้านการศึกษามากที่สุด เฉลี่ย 9,000 บาทต่อหัว ในจำนวนนี้เป็นการลงทุนในระดับประถมศึกษา เฉลี่ย 950 บาทต่อหัว⁽⁷⁾ หากมองในภาพรวมอาจจะดีพอสมควร แต่เมื่อมองในความเป็นจริงไม่ใช่เด็กและเยาวชนทุกคนจะได้รับผลแห่งการลงทุนนี้ ผลพวงที่ตามมาคือประชากรในวัยแรงงานของไทยมีการศึกษาโดยเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับเดียวกัน นอกจากนี้จากการรายงานของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2538 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 มีอัตราการตกซ้ำชั้น ร้อยละ 3.10 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตกซ้ำชั้นมากที่สุด ร้อยละ 8.23 รองลงมาคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 8.03⁽⁸⁾ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง 2 ระดับชั้นเป็นช่วงของการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมทางสังคมของเด็กและการปรับเปลี่ยนเข้าสู่วัยรุ่น และจากการศึกษายังพบว่าสาเหตุที่ทำให้เด็กประถมศึกษาเรียนไม่ดี นอกจากปัญหาครอบครัว การตั้งครุภคหรือการคลอดของมารดา และปัญหาด้านสุขภาพหรืออุบัติเหตุของเด็กแล้ว ภาวะปัญญาอ่อนเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะปัญญาอ่อนที่เกิดจากสภาพแวดล้อมโดยไม่มีคามพิการทางสมอง ซึ่งเกิดจากความห่างไกลความเจริญทางวัฒนธรรม

และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่จำกัดขอบเขต⁽⁹⁾ เห็นได้จากการศึกษาที่พบว่า เด็กนักเรียนใน กรุงเทพมหานครมีระดับสติปัญญาสูงกว่าเด็กนักเรียนนอกกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ⁽¹⁰⁾ อย่างไรก็ตามจากการคาดประมาณและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงประชากรของไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พบว่าในอนาคตจะมีประชากรวัยเรียนหรือวัยเด็กลดลง จากประมาณ 17.06 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2533 ลดลงเหลือ 15.86 และ 13.89 ล้านคน ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ ปี พ.ศ. 2563 ตามลำดับ ซึ่งการที่อัตราการเพิ่มของประชากรวัยเรียนที่เริ่มลดลงนับว่าเป็นผลกระทบด้านดีและทำให้เด็กและเยาวชนอยู่ในวิสัยที่ต้องได้รับพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากมีโครงสร้างของประชากรที่เล็กลง⁽¹¹⁾

พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ประกอบด้วยจังหวัด 25 จังหวัด แบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์ได้เป็น 4 ลักษณะคือ ตอนตะวันออก ตอนกลาง ตอนตะวันตก และปริมณฑล มีจำนวนเด็กวัยเรียน อายุ 6-12 ปี ทั้งสิ้น 1,410,437 คน⁽¹²⁾ ผลการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น การพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก และจากลักษณะโครงสร้างทางพื้นฐานที่เหมาะสม ได้ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและวัตถุให้แก่ภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม และการอพยพแรงงานทั้งในท้องถิ่นและต่างถิ่น ปัญหาที่ตามมาคือการล่มสลายของสถาบันครอบครัวและชุมชน การเกิดแหล่งชุมชนแออัด และความเสื่อมสภาพของบริการทางการศึกษาของเด็ก ทั้งในเด็กที่ย้ายถิ่นหรือแม้แต่เด็กในท้องถิ่นเอง เพราะยังมีความแตกต่างด้านคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองและชนบท การศึกษาที่ดีมักจะกระจุกตัวอยู่ในเมืองหรือชุมชนใหญ่ที่มีการพัฒนาไปค่อนข้างมาก⁽¹³⁾

ดังนั้น จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กไทยด้านการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเด็กพบว่า ปัจจุบันยังมีการวิจัยด้านเด็กเพื่อกำหนดนโยบายและมาตรการไม่เพียงพอ ประกอบกับการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กวัยเรียนที่ผ่านมามีจำกัดเฉพาะในบางกลุ่ม และบางการศึกษาได้ทำมาเป็นเวลานานแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ ระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียนโดยเฉพาะในภาคกลาง เป็นการแยกพิจารณาปัญหาตามพื้นที่และภูมิภาค ซึ่งมีการพัฒนาที่เจริญรุดหน้า แต่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในเรื่องความเจริญทั้งทางเศรษฐกิจและวัตถุ ตลอดจนความเสื่อมสภาพของการได้รับบริการทางการศึกษา เพื่อที่จะได้ทราบถึงสภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของเด็กวัยเรียน ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งในการวางแผนเพื่อพัฒนาทรัพยากรที่มีค่าของชาติเหล่านี้ ให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สมดังนโยบายที่มุ่งการพัฒนา “คน” เป็นเป้าหมายหลักต่อไป

คำถามการวิจัย

คำถามหลัก

ความชุกของระดับสติปัญญาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ปกติของเด็กวัยเรียนในภาคกลางเท่ากับเท่าไร

คำถามรอง

1. เด็กวัยเรียนในภาคกลางมีการเจริญเติบโตเหมาะสมตามวัยหรือไม่
2. เด็กวัยเรียนในภาคกลางมีปัญหาสุขภาพอะไรบ้าง
3. มีปัจจัยอะไรที่เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อทราบระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียนในภาคกลางของประเทศไทย

วัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อทราบ

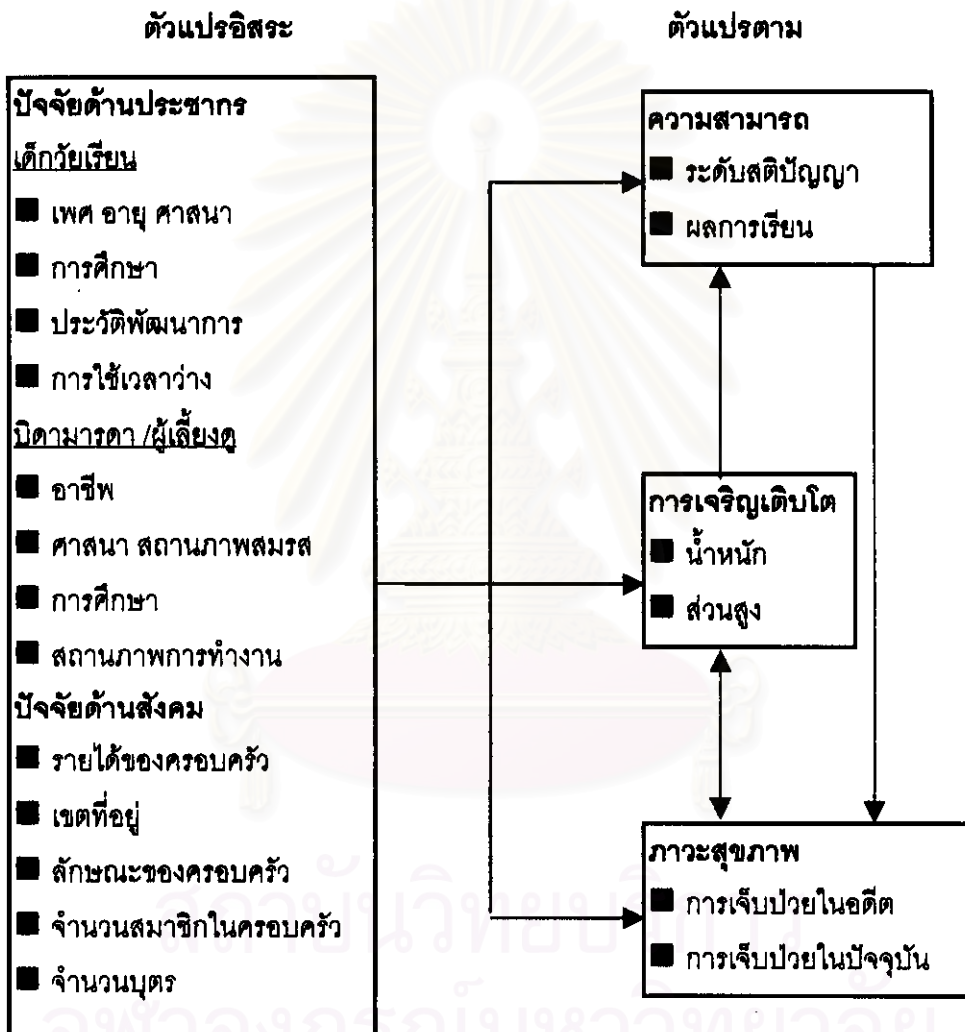
1. ระดับสติปัญญาของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
2. การเจริญเติบโตทางร่างกายของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
3. ขนาดของปัญหาสุขภาพของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยด้านเด็กวัยเรียน ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา การศึกษา ประวัติพัฒนาการ การใช้เวลาร่าง มีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพ
2. ปัจจัยด้านบิดา มารดาหรือผู้เลี้ยงดู ได้แก่ อาชีพ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา สถานภาพการทำงาน มีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียน

3. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ รายได้ของครอบครัว เขตที่อยู่ ลักษณะของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว จำนวนบุตร มีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญา การเจริญเติบโต และภาวะสุขภาพของเด็กวัยเรียน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

- ศึกษาเฉพาะเด็กอายุ 6-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางยกเว้นกรุงเทพมหานคร
- วัน เวลา และสิ่งแวดล้อมที่ให้สัมภาษณ์ต่างกันในช่วงเก็บข้อมูล ไม่มีผลทำให้คำตอบแตกต่างกัน

3. โครงการสำรวจการเปลี่ยนแปลงประชากร พ.ศ.2538-2539 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ถือเป็นโครงการสำรวจขนาดใหญ่ที่มีความเชื่อถือได้สูงในการนำหน่วยตัวอย่างมาเป็นกรอบตัวอย่าง สำหรับเลือกบุคคลตัวอย่างในครั้งนี้ได้

คำนิยามเชิงปฏิบัติการ

1. เด็กวัยเรียน หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 6-12 ปีเต็ม นับถึงวันเก็บข้อมูล
2. การเจริญเติบโตของเด็ก หมายถึง การวัดสัดส่วนของร่างกายโดยการชั่งน้ำหนัก และวัดส่วนสูง เทียบกับอายุ ตามตารางมาตรฐานน้ำหนัก ส่วนสูง และเครื่องชี้วัดภาวะโภชนาการของประชาชนไทย อายุ 1 วัน - 19 ปี และเปรียบเทียบตามมาตรฐานจาก National Center for Health Statistics ของเด็กอเมริกัน อายุ 0-18 ปี แปลผลเป็น น้ำหนักและส่วนสูงต่ำกว่ามาตรฐาน น้ำหนักและส่วนสูงปกติ น้ำหนักและส่วนสูงที่สูงกว่ามาตรฐาน
3. ระดับสติปัญญา หมายถึง ค่าตัวเลขที่ได้จากการทดสอบเชาวิปัญญา ของเด็กวัยเรียนโดยใช้แบบทดสอบระดับสติปัญญาชนิดไม่ใช้ภาษา (Test of Nonverbal Intelligence, Second edition: TONI 2) เปรียบเทียบเป็นระดับ TONI 2 Quotients ของแต่ละกลุ่มอายุ
4. ภาวะสุขภาพ หมายถึง การเจ็บป่วยของเด็กทั้งในอดีตและปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ และการตรวจร่างกาย
5. อาชีพหลัก หมายถึง ประเภทหรือชนิดงานที่ทำอยู่และทำรายได้ให้สูงสุด
6. อาชีพรอง หมายถึง ประเภทหรือชนิดงานที่ทำอยู่และทำรายได้รองลงมา
7. สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานอยู่ในที่ทำงาน ธุรกิจหรืออุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ลูกจ้าง นายจ้าง ประกอบธุรกิจส่วนตัว
8. ชุมชมอาคาร หมายถึง เขตปฏิบัติงานในเขตเทศบาล ประกอบด้วยหลังคาเรือน ประมาณ 60-250 หลังคาเรือน การแบ่งชุมชมอาคารกำหนดโดยใช้แผนที่ เพื่อให้พนักงานปฏิบัติงานสนามได้ทราบถึงอาณาเขต หรือบริเวณที่จะต้องปฏิบัติงานสำรวจ
9. การใช้เวลาว่าง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กกระทำลงจากการเรียน เช่น การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย การดูโทรทัศน์ การเล่นเกมวิดีโอเกมส์หรือเกมส์คอมพิวเตอร์ การเรียนพิเศษ การช่วยเหลืองานบ้าน เป็นต้น
10. เขตภาคกลาง หมายถึง จังหวัดของประเทศไทยที่มีพื้นที่อยู่ตอนกลางของประเทศ รวม 25 จังหวัด แบ่งออกตามลักษณะภูมิศาสตร์ได้ดังนี้ ภาคกลางตะวันตก ได้แก่ กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สุพรรณบุรี และสมุทรสงคราม ภาคกลางตะวันออก ได้แก่ ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด และนครนายก ภาคกลางตอนกลาง

ได้แก่ สระบุรี สิงห์บุรี ลพบุรี ช่างทอง ชัยนาท และพระนครศรีอยุธยา เขตปริมณฑล ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และนครปฐม

ปัญหาทางจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ไม่ได้ทดลองหรือใช้วิธีการใด ๆ ให้กลุ่มศึกษา ข้อมูลที่ได้จะเก็บไว้เป็นความลับ วิเคราะห์และนำเสนอเป็นภาพรวมระดับภาค จึงคิดว่าไม่มี ปัญหาทางจริยธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบระดับสติปัญญาของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
2. ทราบแนวโน้มด้านการเจริญเติบโตทางร่างกายของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
3. ทราบขนาดของปัญหาสุขภาพของเด็กวัยเรียนในภาคกลาง
4. ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านร่างกาย

จิตใจ และสติปัญญาของเด็กวัยเรียนได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย